

SUZANNE BLAISE

El rapte dels orígens o l'assassinat de la mare*

Quan els temps porten a la desacralització i a la demistificació del poder i de la política, ¿cal sacralitzar el feminisme? ¿Participarem en una temptativa de restauració del que apareix cada vegada més -a jutjar per estudis nombrosos i recents- com a l'element estructural d'un cert tipus de poder, que es refereix a una transcendència i a una veritat absoluta? I tot això sense ni tan sols plantejar-nos les qüestions de fons: ¿què tenen a veure, exactament, totes aquestes nocions de sagrat, de *diví*, de *religiós*, i la seva relació, tant en el passat com en el present, amb el poder i sobretot amb la nostra opressió? ¿No podem accedir a la nostra identitat de dones per altres camins i, en primer lloc, per una presa de consciència històrica que ens manca i la importància de la qual menystenim? La reflexió que segueix suscita aquestes qüestions.

La Història de les Dones, barrera del diví.

És innegable que en aquest final de segle en què els homes i sobretot les dones reviu una angoixa existencial molt forta que fins ara patien pocs individus, el fet religiós suscita un interès creixent, afavorit per rumors de guerres santes i de croades i per les tristes

* Traducció de Mercè Otero i Vidal. Extret del llibre *Le Rapt des Origens ou le meurtre de la mère. De la communication entre femmes*. París, Suzanne Blaise. Ed., 1987.

desil·lusions acumulades al llarg del segle XX.¹ I, en canvi, els Temps Moderns, científics i laïcs, havien cregut en l'afebliment ineluctable de les religions. De fet, la creença en un principi sobirà exterior a l'home, no ha deixat d'estar present des dels primers temps de la humanitat fins als nostres dies. Present en *els mites*, abans fins i tot de la Revelació -caiguda del Cel- d'una religió monoteïsta, present en el pensament polític i jurídic d'Occident -nascut de la teologia- i en alguns Partits i organitzacions polítiques on ella alimenta els gèrmens del totalitarisme.² La transcendència, que es tracti d'un *Déu* o d'una *Deessa*, de la *línia correcta* en política o de les *instàncies*³ definides pels grans sacerdots de la psicoanàlisi, ens remet sempre, en efecte, a un objecte absolut, a un món invisible, el de la Veritat Infal·lible, de l'Abstracció i de la Mort, a un Poder ordenador i dominador de totes les coses. ¿Una transcendència femenina d'aquest ordre es lliuraria del perill de les Inquisicions lligades com la seva ombra a totes les *Veritats* indiscutibles i inverificables? En podem dubtar.

Tot i així, cal reconèixer que el feminisme no ha deixat de ser tocat per l'estat de gràcia -o d'interrogació- religiosa, que es manifesta en aquests temps de crisi, per casar la seva contestació amb la religió (com a les ideologies patriarcals) o per integrar la segona a la primera. Fins aquí hem contós suficientment impassos i alliberament per imposar-nos a partir d'ara una vigilància més gran respecte a les solucions miraculoses i l'exemple de la Sororitat, Divinitat caiguda, hauria d'incitar-nos a la prudència.

¿El feminisme ha de descobrir, no només una nova dimensió de l'humà -el femení reconegut- sinó també del diví, tal com s'hi afanyen algunes feministes dins i fora de l'Església?

Dins, reivindicant sobretot el dret per a les dones d'administrar els sagraments,⁴ és a dir, l'accés al sacerdoci sense qüestionar el «diví» segons elles, però ¿la dona pot ser dins l'Església sense que tot l'edifici s'enfonsi?⁵

Fora, divinitzant la dona mitjançant una mística feminista que recon-

dueix a un maniqueisme feble (tot el Bé d'una banda -la femenina- tot el Mal de l'altra -el masculí), ⁶ fins i tot la pràctica d'un culte arcaic, el de la Deessa-Mare (com n'hi ha exemples als U.S.A. i a Irlanda) ⁷ o la *traducció* per Edwina Sandys, néta de Winston Churchill, de la figura de Crist en versió femenina de la qual un eclesiàstic va tenir el bon gust de declarar que aquesta escultura no era més sorprenent que els Crists negres o orientals (els opressors sempre tan feliços de l'adopció dels seus Déus pels vençuts). ⁸

Però la preocupació religiosa pot també traduir-se, sota una altra forma, en la proposta d'un *ideal diví femení* la urgència i la necessitat del qual Luce Irigaray subratlla en *Ethique de la différence sexuelle*. ⁹ És impossible, a la vista d'aquestes diverses expressions d'un *sentiment religiós feminista*, no interrogar-se sobre els beneficis tan diferents com problemàtics que es pot esperar-ne per al Moviment d'Alliberament de les Dones. I se'n pot témer una nova deriva del feminisme contemporani- un *pecat de realitat* dirien les italianes - una relliscada entre moltes altres, en el nombre de les quals, l'anunci -fet a les dones- de la reconciliació dels sexes. Fa por, en efecte, que aquests nous camins que intenten establir-se com a estratègies del nostre alliberament no convergeixin tots vers el mateix resultat: el manteniment del patriarcat.

Per ara, contengem-nos en enunciar dues objeccions fonamentals. I per començar: *¿què és el «diví»?* Encara ningú no ha pogut mai respondre aquesta qüestió de manera certa. El fet que cadascú hagi respost a la seva manera, no ha fet res més que embolicar la qüestió. I això per la senzilla raó que el *diví* és, per definició, indefinible per exterior a l'*humà* i, en conseqüència, fora del nostre enteniment. Per això, la necessitat d'*encarnar-lo* per fer-ne una realitat sensible, suscitant infinites controvèrsies de les quals les biblioteques en són plenes (sobretot la de la doble naturalesa -divina i humana- de Crist). Integrar el diví a la nostra lluita suposaria adoptar un mitjà la naturalesa del qual s'ignoraria, però certs efectes del qual semblarien haver estat, de sempre, ineluctables. Els mateixos que engendren *el Sagrat o la Veritat* quan se'ls erigeix en dogmes i en

Institucions. *El diví, com tota ideologia, no és una excepció a la regla.* El lligam entre religions i inquisicions, guerres, matances, avui encara és massa poc contestable.

En conseqüència -segona objecció des d'un punt de vista militant- ¿Com esperar reunir les dones sobre la base d'aquest «diví», indefinible, indemostrable, i sobre el qual ningú es posa d'acord? ¿A quina concepció d'aquest «diví» adherir-les? És força dubtós que la majoria de les dones d'avui -*almenys les exposades a les realitats del món modern en crisi*- retorni a una religió de la prehistòria, com el culte a una Deessa-Mare, o als dogmes de les grans religions monoteistes que les obliguen a acceptar l'opressió i contra les quals han emprès l'ofensiva a tots els països. Cada vegada és més unànim l'acord en reconèixer que la teologia tradicional no té en compte el femení i que el Déu mascle ha consentit a fer-se home però no dona.

Certa concepció del «diví» sembla, d'altra banda, qüestionar-se a la nostra societat i convertir-se en tema de contestació i de redefinició,¹⁰ fins i tot en un rebuig d'obediència i en una pràctica de vida dissociada de la creença religiosa pròpiament dita (sobretot en el fet de la contracepció, l'avortament o el divorci).

Per a Luce Irigaray el *diví femení* seria un altre mode del diví, una transcendència que no hauria tallat els ponts amb el sensible¹¹ no res més que *la presència de l'immortal en el vivent mortal* i sobretot en la relació sexual. Ens faltaria una *genealogia del diví*, manca responsable, segons ella, de la impossibilitat de l'amor propi i de l'amor de les altres dones, que tanmateix es pot pensar que és característica de tota colonització cultural. No hi ha dubte que oprimits/des i explotats/des de tota classe pateixen una greu manca, pel que fa a la transcendència, que tot plegat ajuda a rebaixar, a disminuir-los/les... Però ¿per què *la recerca a l'infinit de la mare* a través de les altres dones, i que L. Irigaray suggereix que podria ser la de Déu, no seria la recerca -en comptes d'un diví altre- d'un real altre? ¿Podria ser que el diví, per si sol, ens conduís a aquest real nou? Però el

treball i la creació de les dones -incloent-hi la prehistòria- que han permès a l'espècie de sobreviure, de transformar la realitat bruta dels primers temps del món, de convertir el quotidià sempre en més suportable¹² com tots els nostres esforços presents i futurs per canviar la realitat actual, ¿no han estat i no són encara l'única possibilitat de transcendir una existència humana sempre més o menys miserable? ¿No hi hauria en això una *genealogia de l'humà* a retrobar i a perpetuar, una *immanència i una transcendència unides a les realitats concretes* de les quals només la Història ens pot informar? Als miratges del Pare Infantin i dels seus deixebles que se n'anaren a Orient el 1833 a la recerca d'una Mare abstracte que els obsessionava, una Saint-Simoniana va replicar un dia en una intuïció de geni: *La Mare és totes les dones*. I nosaltres, ens diem: *La dona futura és totes les dones*. Ni Verge Maria, ni Deessa-Mare. Cap necessitat del «diví» per definir nous valors i els objectius que impliquen defensar. I per esdevenir solidàries, unides, *per haver retrobat el sentit històric i polític de la nostra filiació en la Història* i no en un principi abstracte. La recerca de la Mare no implica obligatòriament la recerca d'un ideal diví femení sinó la d'un ideal humà femení, accessible i definible per al més gran nombre de dones, mitjançant una presa de consciència històrica i una lluita política per a la destrucció d'un Poder enemic dels valors que defensem.¹³ Un ideal humà que no és, com es pretén, l'odi a l'Altre sinó a l'opressor que n'és la caricatura. La Història és ben bé l'única mediació que ens permetrà d'accedir a un sentiment comunitari l'absència del qual frena la solidaritat, la dona ideal i sense arrels ancorada en l'espai, el temps i una cronologia humanes. Ella pot reemplaçar aquesta transcendència del diví en la mesura en què una consciència col·lectiva engloba i sobrepassa -sense negar-la o destruir-la- la consciència individual, és a dir protegint-se de la creença en tota veritat absoluta. Al segle XX hem de romandre desperts/tes, aquesta és la justa conclusió de Luc de Heutsch en el seu llibre *El Poder i el Sagrat*.

Però només la Història ens instruirà igualment sobre el procés de l'origen del Poder Patriarcal responsable en gran manera de les nostres rivalitats i sobre els veritables mitjans de combatre'l. La

unanimitat entre nosaltres només podrà fer-se a partir del real -aquí i ara- i no a partir del principi contravertit del *diví* que afegiria noves divisions a les ja existents en el si del Moviment feminista. *Cal evitar la mitologització subreptícia d'una abstracció fascinatora mentre l'anàlisi política és font d'intel·ligibilitat real.*¹⁴ Si el fet religiós ha de ser l'objecte de les nostres anàlisis és perquè ha jugat -històricament i políticament- un paper cabdal en la gènesi de la dominació masculina sobre les dones. I encara contribueix actualment a reduir la dona a un ventre productor, negant així la nostra llibertat i la nostra dignitat humana. És impossible no interrogar-se sobre el valor d'una *Salvació* tan fonamentalment compromesa amb el procés mateix de la nostra opressió. Però sembla que el *diví* sigui proposat al Moviment feminista com a una estratègia d'alliberament sense que s'hagi procedit, ni de lluny, a la seva anàlisi *com a element estructural possible del sistema que ens oprimeix*, i fins i tot del desenvolupament del pensament totalitari.¹⁵ Això exigeix que sigui reemplaçat -no només en un pla filosòfic- sinó en un context històric, més precisament prehistòric. És la filiació, involuntària o no, entre el *diví* i *un cert tipus de poder* el que ens cal examinar per anar al fons de la qüestió. *No definirem la nostra relació amb el poder patriarcal sense passar per la presa de consciència de l'articulació existent entre el «diví» i el polític, i la contribució, en un cert moment de la Història -a títol d'element fundador- del fet religiós a un Ordre social carregat de conseqüències per a les dones.* La relació entre el Poder i el sagrat és una qüestió sempre present -a partir de Frazer que veritablement s'hi va «obsessionar»-¹⁶ en la antropologia contemporània.

Debatre els orígens religiosos de l'opressió de les dones, és debatre els fonaments simbòlics i jurídics del Poder i de l'Estat.

notes:

1. El retorn amb força de la màgia i el desenvolupament de les sectes caracteritzen les èpoques de crisi.

2. "L'enemic del Partit és transformat, per una lògica despietada, en un herètic de manera que l'enemic del Partit realment existent al si del qual es lluita, se'l transforma en una pecadora contra la humanitat... pecador que cal castigar". Karl Marx, Crítica de Weitling, teòric comunista alemany, animador de la Lliga dels Justos.

3. Estructura determinant del psiquisme.

4. Refusat per l'Església. Cf. les recents declaracions (retransmeses per la televisió el 1984) de Mgr. Lustiger reconeixent que "l'home es troba al costat dels sagraments, del simbòlic", sense ni tan sols anomenar el lloc de la dona, i amb raó.

5. Denise Loute, *L'Eglise: pouvoir male*. "Cahiers du Grif" n. 8 (sept. 1975).

6. A la inversa dels nostres petits pensadors: Bernard-Henry Levy i Philippe Sollers que haurien de començar per la seva autocrítica política abans d'enunciar qualsevol nou judici de valor.

7. No s'ha de confondre amb la recerca d'una ètica feminista, seguida en alguns grups, sota el senyal de les Bruixes.

8. Aquesta estàtua de bronze, de 113 quilos, fou decretada "teològicament i històricament indefensable" per la jerarquia catòlica de Nova York i retirada de la catedral St. John el 1984.

9. París: Éditions de Minuit, 1984. Cf. també el debat de gener de 1984 a *Dialogue des Femmes* (12, rue Georges Berger. París 17ème. Cf. ressenya Bibliothèque Marguerite Durand. París).

10. Cf. les lluites, al si de l'Església, entre integristes i renovadors del Concili Vaticà II. Cf. també l'existència de grups feministes en el medis catòlics i les sessions de col·loquis i de debats sobre el lloc de la dona dins l'Església (Cf. el grup *Femmes et Hommes dans l'Eglise*, 14 rue Saint Benoît, París, 6è). El debat sobre el fet religiós sembla en vies d'ampliar-se al si dels grups feministes (cf. programa de conferències de CFEP, Brussel·les, 1985).

11. Cf. *Ethique de la différence sexuelle*. París: Ed. de Minuit, 1984. Cf.

també el debat a *Dialogue des Femmes*, gener 1984.

12. I aquest bé del qual mai no se n'ha dit res, del do de creativitat i d'invenció exclusivament atribuït als homes.

13. Cf. Suzanne Blaise, *Des Femmes de Nulle Part*, p. 215, capítol IX, *Alternative politique et Ethique du féminisme*. París: Éd. Tierce.

14. Manuel de Diéguez, *Et l'homme réa son Dieu*. Gallimard.

15. Tota oposició marcada d'heretgia (el *desviacionisme* en política).

16. Cf. Michel Izard, Introducció al *Rameau d'Or* de Frazer.